

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Öğretimini Zorlaştıran Faktörler: Mersin İli Örneği

Rabia ABUZAR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı, İstanbul/Türkiye, rabiaabuzar@marun.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0009-3649-0922>

Halime TOKGÖZ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Mersin/Türkiye, 24053600002@mersin.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0002-5542-2801>

Araştırma Makalesi

Süreç

Geliş Tarihi: 05.01.2026

Kabul Tarihi: 06.03.2026

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Finansman: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon olmadığını kabul eder.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Telif Hakkı:

©Rabia Abuzar - Halime Tokgöz | Creative Commons Attribution - Noncommercial 4.0 (Cc By Nc) International License

Öz

Bu araştırma, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin din öğretimi sürecinde karşılaştıkları güçlükleri belirlemeyi amaçlayan nitel bir çalışmadır. Araştırmada nitel araştırma geleneğine uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Bu kapsamda Mersin il merkezinde görev yapan ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olma ölçütünü taşıyan farklı mesleki kıdem düzeylerine sahip 13 öğretmen çalışma grubunu oluşturmuştur. Elde edilen veriler olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılarak yorumlanmıştır. Bulgular betimsel analizle elde edilmiştir. Neticede din öğretimini zorlaştıran faktörlerin çok boyutlu olduğu ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler din öğretiminde karşılaştıkları başlıca sorunları, öğretmen yeterliliklerindeki eksiklikler, öğrencilerin derse yönelik ilgilerinin azlığı, materyal yetersizliği, aile desteğinin yetersiz oluşu, okul idaresinin yeterli imkânı sağlamaması, okulların fiziki koşullarının yetersizliği ve medyanın olumsuz etkileri olduğunu ifade etmişlerdir. Öğrencilerin özellikle metafiziksel konular, din dili ve ders konularının günlük yaşamla ilişkilendirilmesi konularında zorlandıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar bu gibi konuların din dersini anlama noktasında çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Ek olarak katılımcılar karşılaştıkları zorluklarla baş etmede iletişim becerilerini geliştirme, materyal çeşitliliğini artırma, model olma ve pedagojik donanımlarını güçlendirme gibi yöntemleri kullanmaktadır. Bulgular, din öğretiminin yalnızca sınıf içi süreçlerle sınırlı olmadığını aynı zamanda toplumsal, kültürel ve kurumsal dinamiklerden önemli ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Bulgular, öğretmen eğitiminin hizmet içi etkinliklerle desteklenmesi, aile-okul iş birliğinin güçlendirilmesi ve dijital medya okuryazarlığına yönelik çalışmaların artırılması gerekliliğine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Eğitim, Din Öğretimi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri.

Atıf Bilgisi: Abuzar, Rabia – Tokgöz, Halime. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Öğretimini Zorlaştıran Faktörler: Mersin İli Örneği”. *Mersin İlahiyat Dergisi* 3 (2026), 18-37.

Factors Complicating Religious Education According to Religious Culture and Moral Knowledge Teachers: The Case of Mersin Province

Rabia ABUZAR

Master's Student, University of Marmara, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences, Department of Religious Education, İstanbul/Türkiye, rabiaabuzar@marun.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0009-3649-0922>

Halime TOKGÖZ

Master's Student, University of Mersin, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences, Mersin/Türkiye, 24053600002@mersin.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0002-5542-2801>

Research Article

History

Received: 05.01.2026

Accepted: 06.03.2026

Plagiarism:

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Funding: The author acknowledges that they received no external funding in support of this research.

Competing Interests:

The author declares that have no competing interests.

Copyright:

© Rabia Abuzar - Halime Tokgöz | Creative Commons Attribution-Non-commercial 4.0 (CC BY-NC) International License

Abstract

This study is a qualitative research aiming to identify the difficulties encountered by teachers of Religious Culture and Moral Knowledge during the process of religious instruction. In line with the qualitative research tradition, criterion sampling, one of the purposive sampling methods, was employed. In this context, the study group consisted of 13 teachers working in the central district of Mersin who met the criterion of being teachers of Religious Culture and Moral Knowledge and who had varying levels of professional experience. The data were collected and analyzed using the phenomenological research design. The findings were obtained through descriptive analysis. The results revealed that the factors complicating religious instruction are multidimensional. According to the findings, teachers identified the main challenges in religious instruction as deficiencies in teacher qualifications, students' low level of interest in the course, inadequacy of instructional materials, insufficient family support, lack of adequate institutional support from school administrations, poor physical conditions of schools, and the negative influence of the media. It was determined that students particularly struggle with metaphysical issues, religious language, and relating course content to daily life. Participants emphasized that these aspects are crucial for understanding religion classes. Additionally, teachers reported that they cope with these challenges by strengthening their communication skills, increasing the diversity of instructional materials, acting as role models, and improving their pedagogical competencies. The findings indicate that religious instruction is not limited to in-class processes but is significantly influenced by social, cultural, and institutional dynamics. Furthermore, the findings point to the necessity of supporting teacher education through in-service training activities, strengthening family-school cooperation, and increasing efforts toward digital media literacy.

Keywords: Religious Education, Education, Religious Instruction, Religious Culture and Moral Knowledge, Teachers of Religious Culture and Moral Knowledge.

Cite as: Abuzar, Rabia – Tokgöz, Halime. “Factors Complicating Religious Education According to Religious Culture and Moral Knowledge Teachers: The Case of Mersin Province”. *Mersin Theology Journal* 3 (2026), 18-37.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Öğretimini Zorlaştıran Faktörler: Mersin İli Örneği*

Giriş

Eğitim süreçlerinin niteliğini belirleyen en önemli faktörlerden birisi öğretmenlerdir. Öğretmenler yalnızca bilgi aktaran bireyler değil, aynı zamanda öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve ahlaki gelişimini şekillendiren temel unsurlardır. Özellikle din öğretimi gibi değer ve anlam boyutu güçlü olan derslerde öğretmenin pedagojik anlamda yeterliliği, iletişim becerileri ve rol model olma özelliği belirleyici bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte öğretmenler öğretim sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorlukların belirlenmesi, öğretim sürecinin niteliğinin artırılması açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin din öğretimi sürecinde karşılaştıkları güçlükleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Alan yazın incelendiğinde öğretmenlerin öğretim sürecinde çeşitli sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Öğretmen yeterlilikleri, sınıf yönetimi ve pedagojik formasyon eksiklikleri farklı branşlarda yapılan çalışmalarda sıklıkla vurgulanan sorun alanları arasında yer almaktadır.¹ Özellikle din öğretimi bağlamında öğretmenin alan hâkimiyeti ile pedagojik yeterliliğinin birlikte değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Uluslararası literatürde de din öğretimi sürecinde öğretmenin rolüne vurgu yapılmakla birlikte öğretmenlerin değer eğitimi ve din öğretimi süreçlerinde mesleki destek ihtiyacı duydukları ifade edilmektedir.²

Öğretim sürecinde karşılaşılan bir diğer önemli problem alanı öğrenci ilgisi ve sınıf içi etkileşimdir. Öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarının düşük olması, konuları günlük yaşamla ilişkilendirmede güçlük yaşamaları ve özellikle soyut içerikli konularda zorlanmaları öğretim sürecini doğrudan etkilemektedir. Eğitim literatüründe öğrencilerin öğrenme motivasyonunun öğretim yöntemleri ve sınıf ortamıyla yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir.³

Öğretim sürecinde karşılaşılan bir diğer önemli problem alanı öğrenci ilgisi ve sınıf içi etkileşimdir. Öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarının düşük olması, konuları günlük yaşamla ilişkilendirmede güçlük yaşamaları ve özellikle soyut içerikli konularda

* Bu makale, Mersin Üniversitesi 1. İlahiyat Araştırmaları Öğrenci Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Öğretimini Zorlaştıran Faktörler” adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir./ This article is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled “Factors that Make Religious Education Difficult, According to Religious Culture and Ethics Teachers”, orally delivered at the Mersin University 1st Student Symposium on Theology Studies.

¹ Nevzat Aşıkoğlu, “Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011), 7-11; Hümeysra Nazlı Tan, “Din Öğretimi Sürecinde Öğretmenlerin Yeterliliklerine, İhtiyaçlarına ve Sosyo-Psikolojik Problemlerine Yönelik Bir Meta-sentez Çalışması”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 24 (2024), 411-413.

² Endang Pasaribu, “Religious Education Teacher Efforts to Build and Nurture Children's Morals: A Study of Mental Revolution of Junior High School Students”, *AL-ISHLAH: Jurnal Pendidikan* 15 (2023); Mohammad Davoodi, *The Role of the Teacher in Religious Education* (Iran: Research Institute of Hawzah and University, 2019); Bangun Munthe vd., “The Role of the Teacher in Implementing Christian Religion Education in Growing Christian Faith for Early Age Children”, *Jurnal Obsesi : Jurnal Pendidikan Anak Usia Dini* 7 (2023), 2641-2649.

³ Sırrı Akbaba, “Eğitimde Motivasyon”, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2010), 343.

zorlanmaları öğretim sürecini doğrudan etkilemektedir. Eğitim literatüründe öğrencilerin öğrenme motivasyonunun öğretim yöntemleri ve sınıf ortamıyla yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir.⁴

Din öğretimi sürecini etkileyen faktörler yalnızca sınıf içi dinamiklerle sınırlı değildir. Aile yapısı, okul yönetiminin yaklaşımı ve medyanın etkisi öğretim sürecine doğrudan katkıda bulunan unsurlar arasında yer almaktadır. Ailenin din eğitimindeki rolüne ilişkin yapılan çalışmalar, aile desteğinin öğrencinin dini gelişimi üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.⁵ Bunun yanı sıra bir başka çalışmada dijital medya ve sosyal platformlarda yer alan dini içeriklerin öğrencilerin din algısını şekillendirdiği ve öğretim sürecini etkilediği ifade edilmektedir.⁶

Mevcut literatürde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin çeşitli çalışmalar bulunmakla birlikte,⁷ DKAB öğretmenlerinin din öğretimi sürecinde yaşadıkları zorlukları çok boyutlu olarak ele alan ve yerel bağlamda derinlemesine inceleyen çalışmalar sınırlıdır.⁸ Bu bağlamda çalışma, alan yazındaki bu boşluğu doldurmayı ve din öğretiminin niteliğinin artırılmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu araştırmanın amacı, Mersin il merkezinde görev yapan DKAB öğretmenlerinin din öğretimi sürecinde karşılaştıkları güçlükleri belirlemek ve bu güçlüklerin hangi boyutlarda ortaya çıktığını analiz etmektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmanın temel problemi şu şekilde belirlenmiştir: “DKAB öğretmenlerine göre din öğretimini zorlaştıran faktörler nelerdir?” Bu temel problem çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1. DKAB öğretmenlerinin din öğretimi sürecine ilişkin genel değerlendirmeleri nelerdir?
2. Öğretmenlere göre din öğretimini zorlaştıran başlıca faktörler nelerdir?
3. Öğrencilerin din öğrenme sürecinde zorlandıkları alanlar nelerdir?
4. Öğretmenler karşılaştıkları zorluklarla baş etmek için hangi yöntemleri kullanmaktadır?
5. Öğretmenlerin çözüm önerileri nelerdir?

⁴ Hatice Vatansever Bayraktar, “Sınıf Yönetiminde Öğrenci Motivasyonu ve Motivasyonu Etkileyen Etmenler”, *Journal of Turkish Studies* 10/3 (2015), 1079.

⁵ Fatma Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlköğretim Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalizasyona Etkisi* (İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 1-2.

⁶ Sümeyra Arıcan - Handan Arıcı, “Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2021), 1079-1080.

⁷ Carla C. Dearman - Sheila R. Alber, “The Changing Face of Education: Teachers Cope With Challenges Through Collaboration and Reflective Study”, *The Reading Teacher* 58/7 (2005), 634-640; Samantha L. Dias-Lacy - Ruth V. Guirguis, “Challenges for New Teachers and Ways of Coping with Them”, *Journal of Education and Learning* 6/3 (2017), 265-272; Ramazan Gök, *Kaynaştırma Eğitimi Öğrencisi Bulunan İlkokul Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Karşılaştıkları Zorluklar ve Bu Zorluklara Başa Çıkma Yöntemleri* (Antalya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi: Akdeniz Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013); Elif Gergin, *Mesleğe Yeni Başlayan Öğretmenlerin İlk Yıllarda Karşılaştığı Zorluklar ve Bu Zorluklarla Başa Çıkma Yolları* (İstanbul: Atatürk Eğitim Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010); Hasan Ökmen - Halil Karadaş, “Sınıf Yönetiminde Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunların Kaynağına İlişkin Bir Analiz”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 24/1 (2025), 408-428; Engin İş - Muhsin Atış, “Öğretmenlerin Karşılaştığı Güncel Sorunlar ve Bu Sorunların Mesleki Performanslarına Etkisi”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 72 (2024), 489-552.

⁸ Çetin Doğru - İsmail Sağlam, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Din Eğitimi Faaliyetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Nitel Bir Araştırma (İğdir İli Örneği)”, *Dicle İlahiyat Dergisi* 26/2 (2024), 268-291.

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış soruların bulunduğu mülakat/görüşme yöntemi uygulanmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenleriyle birebir görüşme yapılmıştır. Araştırmada nitel araştırma geleneğine uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Bu kapsamda Mersin il merkezinde görev yapan ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olma ölçütünü taşıyan farklı mesleki kıdem düzeylerine sahip 13 öğretmen çalışma grubunu oluşturmuştur. Görüşme sonucu öğretmenlerden elde edilen veriler, betimsel analiz tekniği ile incelenmiştir. Eğitim sürecinde öğretmenlerin karşılaştıkları zorlukların tespiti öğretim kalitesini iyileştirmek için büyük önem taşır. Öğretmenlerin karşılaştığı zorluklar, öğrencilerin akademik başarılarını etkileyebilir ve öğretmenlerin mesleki tatmin düzeylerini düşürebilir. Bu nedenle, bu zorlukların anlaşılması öğretmenlerin daha etkili yöntemler geliştirmelerine yardımcı olabilir.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma, DKAB öğretmenlerinin din öğretimi sürecinde karşılaştıkları güçlükleri kendi deneyimleri ve algıları doğrultusunda ortaya koymayı amaçlayan nitel bir çalışmadır. Araştırmada katılımcıların belirli bir olguya ilişkin yaşantılarını ve bu yaşantılara yükledikleri anlamları derinlemesine incelemeye imkân tanıyan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni, bireylerin belirli bir olguya ilişkin deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları ortaya çıkarmayı hedefleyen bir nitel araştırma yaklaşımıdır.⁹

1.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Mersin il merkezinde görev yapan DKAB öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma türüne uygun olarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme tercih edilmiştir. Ölçüt örneklemede amaç, araştırma kapsamında tanımlanan nitelikleri taşıyan katılımcıların belirlenmesidir.¹⁰ Ölçüt olarak katılımcıların Mersin il merkezinde görev yapan DKAB öğretmeni olmaları belirlenmiştir.

Örneklem büyüklüğüne ilişkin literatürde kesin bir sayıdan ziyade araştırmanın amacı ve veri doygunluğu ölçütü esas alınmaktadır. Roscoe (1975) örneklem büyüklüğünün araştırmanın yapısına ve analiz birimine göre değişebileceğini belirtirken, Patton (1990) nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğüne dair kesin bir kural bulunmadığını, asıl belirleyici unsurun araştırma amacına uygun ve zengin veri elde edilmesi olduğunu vurgulamaktadır.¹¹ Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış; benzer mesleki bağlamda görev yapan 13 öğretmenle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda veri tekrarlarının başladığı gözlemlenmiş ve veri doygunluğuna ulaşıldığı kanaatine varılmıştır. Bu doğrultuda 13 katılımcının araştırma amacı açısından yeterli olduğu değerlendirilmiştir. Katılımcıların yaş dağılımında bazı gruplarda yoğunlaşma görülmektedir. Bununla birlikte, araştırmada örneklem oluşturulurken yaş değişkeni denge ölçütü olarak belirlenmemiştir. Örneklem seçiminde temel ölçütler katılımcıların cinsiyetleri ile görev yaptıkları okul türü olup bu değişkenlerde denge sağlanmasına özen gösterilmiştir. Araştırmanın amacı yaş grupları arasında karşılaştırma yapmak değil, ilgili alandaki mesleki deneyim ve perspektifleri ortaya

⁹ Şener Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2019), 159.

¹⁰ Ali Baltacı, "Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2018), 246; Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 94-95.

¹¹ John T. Roscoe, *Fundamental Research Statistics for the Behavioral Sciences* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1975), Michael Quinn Patton, *Qualitative Evaluation and Research Methods*, 2nd ed. (Newbury Park, CA: Sage Publications, 1990). Aktaran Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 97.

koymaktır. Bu nedenle yaş dağılımındaki farklılığın araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, katılımcı yaş dağılımının homojen olmaması çalışmanın sınırlılıklarından biri olarak ele alınabilir. Ayrıca veri analiz sürecinde temaların yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma göstermediği gözlemlenmiş ve veri doygunluğuna ulaşıldığı değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcıları ifade etmek üzere kodlar belirlenmiştir. Kodlar cinsiyet ve mesleki tecrübeye göre belirlenmiştir. Mesela katılımcı erkek ve meslekte 0-5 yıl tecrübeye sahipse “E1” şeklinde belirtilmiştir. Aynı şekilde Katılımcı kadın ve meslekte 16+ yıl tecrübeye sahipse “K4” şeklinde belirtilmiştir. Aynı cinsiyete ve mesleki tecrübeye sahip kişiler ise sıralanarak E2.1, E2.2 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Kıdem	Okul Türü	Yaş
E2.1	Erkek	7 yıl	Ortaokul	32
E2.2	Erkek	6 yıl	İlkokul	45
E4.1	Erkek	20 yıl	Lise	55
E4.2	Erkek	21 yıl	Lise	62
E4.3	Erkek	16 yıl	Ortaokul	57
E4.4	Erkek	19 yıl	İlkokul	58
E4.5	Erkek	18 yıl	Ortaokul	51
K1.1	Kadın	2 yıl	İlkokul	24
K1.2	Kadın	5 yıl	Ortaokul	29
K2.1	Kadın	7 yıl	Ortaokul	30
K2.2	Kadın	9 yıl	Lise	31
K3	Kadın	13 yıl	Lise	33
K4	Kadın	18 yıl	İlkokul	44

1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken alan yazın taranmış, din öğretiminde karşılaşılan güçlükler, öğretmen yeterlikleri, öğrenci ilgisi, aile etkisi ve medya faktörü gibi temalar dikkate alınmıştır. Hazırlanan görüşme formu iki farklı uzman görüşüne sunulmuş ve kapsam geçerliği açısından değerlendirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Görüşme formu açık uçlu sorulardan oluşmakta olup katılımcıların deneyimlerini ayrıntılı biçimde ifade etmelerine imkân tanımaktadır.

1.4. Veri Toplama Süreci

Veriler 2025 yılı içerisinde gerçekleştirilen görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Görüşmeler katılımcıların uygun gördüğü zaman ve mekânda gerçekleştirilmiş, her bir görüşme ortalama 15 dakika sürmüştür. Katılımcıların onayı alınarak görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve daha sonra yazılı metne dönüştürülmüştür. Araştırma sürecinde gönüllülük ilkesi esas alınmış, katılımcılara araştırmanın amacı açıklanmış ve kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı belirtilmiştir.

1.5. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.¹² Betimsel analiz sürecinde görüşme kayıtları öncelikle yazılı metne aktarılmış, ardından veriler araştırma soruları doğrultusunda tematik olarak düzenlenmiştir. Katılımcı ifadeleri benzerlik ve farklılıklarına göre kategorize edilerek temalar oluşturulmuştur. Analiz sürecinde doğrudan alıntılara yer verilerek katılımcı görüşlerinin özgünlüğü korunmuş ve bulguların desteklenmesi sağlanmıştır.

2. Bulgular

Araştırmanın soruları, katılımcıların DKAB derslerine bakış açılarını, öğretim sürecinde karşılaştıkları zorlukları, öğrencilerin DKAB öğrenme sürecinde zorlandıklarını gözlemledikleri noktaları, öğretmenlerin bu zorluklarla baş etme yöntemlerini ve çözüm önerilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

2.1. Öğretmenlerin DKAB Derslerine Bakış Açıları

Öğretmenlerin DKAB dersine yönelik sorunların tespit edilmesinden önce öğretmenlerin DKAB dersine karşı olan bakış açılarını değerlendirmede bulunmak çalışmaya önemli katkılar sunacaktır. Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için DKAB öğretmenlerine şu soru yöneltildi: “Okullardaki din öğretimi sürecini, bu süreci etkileyen faktörler (öğrenci ilgisi, sınıf yönetimi, öğretim materyalleri, okul yönetiminin desteği, içerik ve çevresel faktörler vb.) açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?” Bu soruyu sorarak öğretmenlerin DKAB dersini belli perspektiflerden nasıl yorumladıklarını incelemek amaçlanmaktadır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu (E4.4, E2.1, K1.2, K2.2, K2.1, E4.5) DKAB öğretim sürecinde öğretmenin rolüne vurgu yapmaktadır. Katılımcılardan E2.1 ve K1.2 öğretmenlerin öğrencilere çok büyük etkisinin olduğunu vurgulamışlardır. Fakat günümüzde öğretmenlerin görevlerini tam olarak gerçekleştirmediklerini dile getirmişlerdir. Katılımcılardan E2.1 bu konuda şöyle demiştir:

Dersin öğretmenleri tarafında da bu yanlış anlayış üzerine davranılmakta ve sadece saatini doldurup yoluna bakmaktadırlar. (E2.1)

Öğretmenin öneminden bahseden diğer katılımcılar ise sadece öğretmenin ders işleyişinde ve öğrencilerin ilgisini çekmede büyük rollerinin olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca katılımcılardan K2.2 öğrencilerin ilgisinin öğretmene bağlı olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

Günümüz gençleri DKAB dersine birazcık uzaklar ve aslında öğrencilerin ilgisini çekmek öğretmene de bağlı. (K2.2)

Katılımcıların vurguladığı bir diğer önemli nokta ise öğrencilerle ilgilidir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (E2.2, E4.2, E4.3, K1.1, K1.2, K2.2, K2.1, K3) öğrenci ilgisini yetersiz bulurken katılımcılardan K4 öğrenci ilgisinin yeterli seviyede hatta yüksek düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Bu ilginin sebebini K4 şu şekilde açıklamıştır:

Öğrenciler DKAB dersi müfredatına fitrat bakımından ve 4.sınıfta ilk defa tanıştıkları için bir ders olarak ilgi ile başlıyorlar. (K4)

Katılımcılar DKAB derslerinde materyal kullanımının önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan E2.1, K1.2, K2.2 ve K4 derslerde kullanılan materyalleri yetersiz bulurken katılımcılardan E2.2, E4.3 ve E4.4 materyalleri faydalı ve yeterli bulmuşlardır.

Din derslerinde materyaller ve kullanımı yok denecek kadar az. (K1.2)

¹² Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 259-263; Eser Ültay vd., “Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi”, *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2021), 188-201.

Bunun dışında ders içeriği, materyaller ve konular güzel hazırlanmış. (E4.3)

Katılımcıların bu soruda dikkat çektikleri bir önemli diğer nokta ise aile önemidir. Burada katılımcılar (E4.1, E2.1, K2.1 ve K4) ailenin yapısının ve ilgisinin önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle aile yapısının öğrencilerin derse olan bakış açılarını şekillendirdiğini söylemektedirler.

Bu bağlamda öğrencinin aile yapısı da dikkate alınmalıdır. Mutlu aile yapısına sahip öğrenci derslere daha özenli yaklaşmaktadır. Bu durumda da çevresel faktörler devreye girmektedir. (K2.1)

Katılımcılardan K2.2 ve E4.5 eğitim sisteminin sınav odaklı olmasını eleştirmiş ve öğrencilerin derse olan ilgisinin azalmasına sebep olduğunu söylemişlerdir. Bu doğrultuda K2.2 şöyle söylemiştir:

Maalesefki öğretim programımız öğrencilere biraz yavan gelmekte, ayrıca sistemin sınav odaklı olması da öğrencilerdeki stres ve kaygıyı artırdığı için öğrencilerin ilgisi daha çok sayısal veya alanlarına göre eşit ağırlık diyebileceğimiz derslere kaymakta. (K2.2)

Ayrıca katılımcılardan E2.1 ve K1.2 okul idaresinin DKAB derslerine karşı olan ilgisizliğinden yakınmaktadır. Katılımcılardan E4.5 okul idaresinin bütün öğretmenlere karşı aynı ilgiyi göstererek adil bir tutum sergilemesinin önemini vurgulamıştır.

Okul idareleri din eğitime gerekli desteği vermeyip nasıl olsa bu dersi geçiyor ve yeterli puanlar alınıyor diye hep arka planda bırakılan bir ders konumunda. (E2.1)

Bunların yanı sıra katılımcılardan E4.3 ve K3 okulun fiziki anlamda yetersiz olduğunun altını çizmişlerdir.

Bazı okulların fiziki ortamlarının yetersizliği (kendi çalıştığım okul gibi), öğrenci ilgisinin, motivasyonunun eksik olması din derslerini olumsuz etkilemektedir. (E4.3)

2.2. DKAB Öğretmenlerine Göre Din Öğretimini Zorlaştıran Faktörler

DKAB öğretmenlerine göre okullarda din öğretimini zorlaştıran faktörleri tespit etmek amacıyla öğretmenlere şu soru yöneltilmiştir: “Okullarda din öğretimini zorlaştıran faktörler nelerdir?” Verilen yanıtların başında din ile ilgili yanlış bilgiler yer almaktadır. Katılımcılar din ile ilgili yanlış bilgileri ele alırken özellikle temsil problemine vurgu yapmışlardır. Toplumda kendini dindar olarak tanımlayan kişilerin yaşantılarının din ile çelişmesi toplumda dolayısıyla da öğrencilerde bazı ön yargıların oluşmasına sebep olmuştur. Katılımcılardan E2.2 bunu şu şekilde ifade etmiştir:

Gençler anlatılanla yaşanan din arasındaki uçurumu görünce teorik dini kendisine gereksiz olarak görüyor. Yani sorun toplumda dindar olduğunu iddia eden fakat İslam’ı hayatında yaşamayan Müslümanlar. (E2.2)

Din öğretimini zorlaştıran faktörlerden bahsederken DKAB öğretmenleri öğretmen ve öğrenci ile ilgili olan problemlerden de bahsetmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı (E4.1, E4.4, K1,2, K2.2 ve K4) öğretmenlerin pedagojik ve mesleki yeterliliklerinin olması gereken seviyede olmadığını belirtmişlerdir. Bunların yanı sıra katılımcılardan K4 ilköğretim düzeyinde sınıf öğretmenlerinin DKAB derslerine çokça müdahalede bulunduklarını vurgulamıştır. Öğretmen yetersizliklerinin yanı sıra katılımcılardan E2.1, E4.1, E4.3, K2.2 ve K2.1 öğrencilerin de derse karşı ilgisiz olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan E4.5 derse karşı ilgisizliğin yalnızca öğrenciden kaynaklanmadığını, sistemin de öğrenciyi buna ittiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Okullarda önceliklerin üst okullara, üniversiteye yönelik akademik çalışmalara verilmesi. (E4.5)

Öğretmen ve öğrenci perspektifine ek olarak vurgulanan bir diğer nokta ailedir. Katılımcılardan E4.5, E4.4, K1.2 ve K3 ailenin öğrenciler üzerindeki önemini vurgulamışlardır. İlgisiz ve bilinçsiz ailelerin din eğitiminde de problemlere sebep olduğunu bildirmişlerdir. Ayrıca katılımcılardan K3 velilerin farklı yönlerdeki beklentilerinin dersi işleyişinin önündeki engellerden biri olduğunu ifade etmiştir.

Velilerin dersten beklentisi çok değişken, bir grup veli çocuklarının bütün sureleri ezberletmemi beklerken bir grup veli bu konuda esnek olmamı bekleyebiliyor. Bazen istatistiki başarı tüm her şeyin önüne geçebiliyor. (K3)

Katılımcılardan dördü (E4.5, E4.4, K1.2 ve K3) bütün bunların yanı sıra okul idaresinin de din eğitimini zorlaştıran faktörlerden biri olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K3 bu konudaki görüşlerini şu şekilde açıklamıştır:

Din öğretimini zorlaştıran en büyük etken, okul idarecileri yapmak istediğimiz ufacık bir etkinlikte bile Din kültürü ve Ahlak bilgisi alanıyla ilgiliyle aşırı titiz davranıp çevresel bir tepki alırız endişesiyle vazgeçiyorlar. Oysa din öğretimi sadece bir sınıfa sıkıştırılmaz ders dışı faaliyetlerde olmalı öğretmen ve öğrenci hatta öğretmen veli ilişkisini güçlendirebileceğimiz faaliyetler yapabilmeliyiz. (K3)

Katılımcılardan E2.1, E4.3 ve K1.2 okulların fiziki yetersizliğinin de din eğitimini zorlaştıran faktörlerden olduğunu belirtmiştir. Ayrıca K2.2 öğretim programının da yeterli seviyede olmadığını söylemiş ve bu durumu eleştirmiştir.

Okullarda dini eğitim için bir gayret yok, çocukların namaz kılacağı çoğu okulda bir mescit yok, varsa da en dipsiz yerlerde temizliği yapılmamış, öğrenciyi oraya çekecek hiçbir şeyin olmadığı ortamlar. (E2.1)

Katılımcılardan bazılarının (E4.2, E4.5 ve K1.1) üzerinde durduğu bir diğer önemli nokta ise medya etkisi olmuştur. Medyanın din öğretimi sürecini şekillendirdiği göz ardı edilmemesi gereken bir faktördür. Öğrencilerin dine bakışında medyada yer alan içerikler önemli bir role sahiptir.

Çevre, tv ve sosyal medyanın olumsuz din algısının öğrencilere olumsuz yansımaları. (E4.2)

2.3. DKAB Öğretmenlerine Göre Öğrencilerin Din Öğreniminde Zorlandığı Alanlar

Öğretme ve öğrenme süreci öğretmen ve öğrenci arasında karşılıklı etkileşim ile gerçekleşmektedir. Bu süreçte öğrenciden ya da öğretmenden kaynaklanan herhangi bir problem her iki tarafı da etkiler. Bu doğrultuda öğrencilerin DKAB derslerinde öğrenmekte zorlandıkları alanlar öğretmenleri de zorlamaktadır. DKAB öğretmenlerinin öğrencilerin zorlandığı alanlarla ilgili düşüncelerini tespit edebilmek için öğretmenlere şu soru yöneltilmiştir: “Öğrencilerin din öğrenme sürecinde en çok zorlandıkları alanlar sizce hangileridir?” Bu soru çerçevesinde öğretmenlerin büyük çoğunluğu ders konularıyla günlük hayatı bağdaştırma konusunda yetersiz olduğunu söylemişlerdir. Katılımcılardan K4 bu konuda şu şekilde görüş bildirmiştir:

Çocuk derste doğruyu öğreniyor fakat evinde ailesinde Müslüman kimliği ile uyuşmayan ve İslam dinine göre yanlış olan durumlara tanık olunca anne babasının yaşam biçimi ve DKAB dersindeki İslam öğretileri arasında kalabiliyor. (K4)

DKAB öğretmenlerinin bazıları (E2.2, E4.5, K1.1 ve K1.2) öğrencilerin din öğreniminde en çok zorlandıkları alanlardan birinin de metafiziksel konular olduğunu belirtmişlerdir. Metafiziksel konuların içerisine Tanrı tasavvuru, ölüm sonrası hayat, kader vb. gibi konular girmektedir.

Metafizik alan yani Gaybi konular dediğimiz Allah'ın varlığı ve yaratılış ile ilgili konular. (E2.2)

Bu konuların yanı sıra bazı katılımcılar (E2.1, E4.3, K1.2 ve K3) öğrencilerin din dilini kavrama noktasında da zorlanmakta olduklarını ifade etmektedirler. Katılımcılardan E4.3 bu konuda şöyle demiştir:

Din dilini çok iyi bilmemeleri, çünkü din öğrenme sadece okullarda olacak bir şey değildir. Aile, çevre ve okul birlikte ancak verimli bir eğitim sağlayabilir. (E4.3)

Katılımcılardan (E2.1, E4.3 ve K4) öğrencilerin din öğrenimi sürecinde ailenin rolüne vurgu yapmışlardır. Bu süreci öğrencilerin zorlandıkları noktaların aileden de kaynaklandığını ifade etmişlerdir.

Bir diğer etken ise ebeveynidir. Tutumlarına bakıldığında gerek baskıcı ebeveyn tutumu gerekse aşırı serbest tutum çocuk yetiştirmede olumsuz sonuçlar vermektedir. Bu nedenle disiplin ve sevginin bir arada bulunduğu destekleyici, hoşgörülü ebeveyn tutumları benimsenerek çocuk eğitiminde başarılı sonuçlar elde edilebilir. Çünkü ebeveyn-çocuk iletişimde karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı disiplin anlayışı ve çocuğun bağımsızlığını önemseyen ebeveyn tutumları çocuğun bedensel, ruhsal, duygusal ve sosyal gelişim alanlarında etkili olduğu gibi, dinî tutum ve davranış gelişimi üzerinde de son derece etkilidir. Çünkü çocuk ailede ne görse onu hayata geçirir ve uygular. Dindar ailelerin çocukları daha kolay öğreniyor ve ilgi alakaları olduğu için daha istekli olunuyor bu istekte başarı getiriyor. (E2.1)

2.4. DKAB Öğretmenlerinin Zorluklarla Baş Etme Yöntemleri

DKAB öğretmenlerinin din öğretimi esnasında karşılaştıkları zorlukları tespit ettikten sonra bu gibi zorluklara nasıl yaklaştıklarını ya da bu zorlukları aşmak için neler yaptıklarını anlayabilmek için öğretmenlere şu soru yöneltilmiştir: “Din öğretimini zorlaştıran faktörlerle baş etme taktikleriniz nelerdir?” Katılımcıların çoğu (E2.1, E2.2, E4.2, E4.4, E4.5, K1.1, K2.2, K2.1 ve K4) din öğretimi esnasında yaşadıkları zorlukları aşma noktasında ilk olarak güçlü iletişim becerilerini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciyle, veliyle ve okul yönetimiyle iyi iletişim kurmanın önemini vurgulamışlardır. Katılımcılardan K2.1 şöyle açıklamıştır:

Öğrenciyle bire bir ilgilenmeye çalışmak, aile ve diğer branş öğretmenleri ile iletişim halinde olmak söylenebilir. (K2.1)

Katılımcılardan bazıları (E2.1, E4.3, K1.2, K2.2, K3 ve K4) öğrencilerin öğrenmekte zorlandıkları konularla baş etmek için materyal kullanımının önemine dikkat çekmişlerdir. Aktif materyal kullanımıyla öğrencilerin ilgisini derse çekme konusunda K3 şu sözleri söylemiştir:

Benim en etkili olduğum alanım dersime özel teknolojiyi kullanıp geliştirmek öğrencilerin dikkatini çekip dersi monoton halden çıkarıyorum ders dışı birlikte animasyon üretmeyi ve konumuzla ilgili hale getirmeyi ve üniteyle ilgili dijital panolarla ilgilenmelerini istiyorum. (K3)

Katılımcılardan (E2.2 ve E4.3) öğrencilerin motivasyonunu artırma noktasında küçük ödüller vermenin ve ikramda bulunmanın da zorlukları aşmada kullanılabilecek bir yöntem olduğunu ifade etmişlerdir.

Öncelikle öğrencilerin motivasyonunu artıracak ödüllendirmeler ve ilgi alanlarımızla ilgili geziler ve görsel materyalle destekleyerek baş etmeyi deniyorum. (E4.3)

Bunların yanı sıra bazı katılımcılar (E2.2, E4.1, K1.1 ve K1.2) din öğretiminde en etkili yöntemlerden biri olan model olmanın da etkisinin büyük olduğunu söylemişlerdir.

Önce örnek insan Hz. Muhammed’in (sav) örnekliğini anlatarak buna uygun davranmaya çalışıyorum. (E4.1)

Katılımcılardan biri (E2.1) ise din eğitim ve öğretimine değer vermenin önemli zorluklarla baş etme yöntemlerinden biri olduğunu söylemiştir. Bu konudaki fikrini şu şekilde ifade etmiştir:

Din ve ahlak eğitimine önem vermek bu süreçte hayati önem taşımaktadır. (E2.1)

2.5. DKAB Öğretmenlerinin Önerileri

DKAB öğretmenlerinin din öğretimi sürecini daha verimli kılınması için yapılabilecek düzenlemeler ve değişimlere yönelik önerileri tespit edebilmek için öğretmenlere şu soru yöneltilmiştir: “Bu zorlukların aşılması için önerileriniz nelerdir?” Katılımcılardan bazıları (E4.2, E4.4, K1.2 ve K4) değişimin ilk olarak dersi anlatan kişiden yani öğretmenlerden başlaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu noktada öğretmen yeterliliğinin artırılmasını ve katılımcılardan E2.2 öğretmenlerin pedagojik eğitimlerinin geliştirilmesi gerektiğini ve bu eğitimlerin önemini vurgulamıştır. Aynı zamanda E4.5 de pedagoji derslerinin ilahiyat fakültelerinde daha ciddiye alınması gerektiğini eklemiştir. Bazı katılımcılar da (E2.2, E4.1, K1.1 ve K1.2) öğretmenlerin rol model olma noktasında kendilerini geliştirmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan K4 bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

DKAB öğretmenleri konfor alanlarından çıkmalı, derste sağlam bir performans göstermeli, anlattığı dersten kendi de keyif almalı, geleneksellikten arınmalı, 21.yüzyıl öğretmen yeterliklerine sahip ve modern çağdaki nesillerle iletişim konusunda donanımlı olmalı. Okulda asosyal bakımsız, özensiz kalıplaşmış eski nesilden akıllarda kalan kalıplar yerine bakımlı, özenli, alan hâkimiyeti sağlam, hitabeti güçlü ve rol model öğretmen olmalı. (K4)

DKAB öğretmenleri öğretim sürecinin geliştirilmesine yönelik bazı önerilerde de bulunmuşlardır. Katılımcılardan E2.1, K2.1 ve K4 öğrencilerin öğrenim süreçlerine göre yapılandırılmış, bireyselleştirilmiş eğitimin öğrenim sürecinin kalitesini artıracaklarını ifade etmişlerdir.

Mevcut programların ve ders kitaplarının güncellenmesi daha ihtiyaç odaklı ve öğrenci seviyesine uygun olması sağlanabilir. (K2.1)

Ayrıca katılımcılardan E2.1 sınıf ortamlarının demografik yapısının ders öğretim sürecine doğrudan etki ettiğini bu sebeple dikkat edilmesi gerektiğini şu sözleriyle belirtmiştir:

Sınıf ortamlarındaki demografik ortamların nabızı iyi gözlenmeli, gerekirse ayrı ayrı ortamlarda eğitim sürdürülmeli. (E2.1)

Bireyselleştirilmiş eğitimin yanı sıra bazı katılımcılar (K2.2 ve K2.1) eğitim programında da yenilemeye gidilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Mevcut programların ve ders kitaplarının güncellenmesi daha ihtiyaç odaklı ve öğrenci seviyesine uygun olması sağlanabilir. (K2.1)

Birçok şey önerilebilir, ancak temelde öğretim programında anlamlı bir revizyon gerekiyor. (K2.2)

Bununla birlikte K2.1 ders kitaplarının da gözden geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bunlara ek olarak öğretmenlerin ders öğretim süreci içerisinde kullanmış oldukları materyal ve ders anlatım yöntem ve tekniklerinin de geliştirilmesi gerektiği E2.1, E2.2, E4.4, K3 ve K4 tarafından vurgulanmıştır.

Öğretimde doğru ve uygun materyaller sunmak önemlidir. (E4.4)

Katılımcıların öneride bulundukları son nokta ise medya ve doğru dini bilgi üzerinedir. Katılımcılardan K3 şu ifadelerde bulunmuştur:

Bizim alanımız her yerde olmalı sosyal medyada da olmalıyız doğru bir duruş ile her platformda kendi alanımıza yer edinmeliyiz çünkü daha sonra din eğitimi adına din eğitimiyle hiç ilgisi olmayan kişiler de açıklama yapıyorlar. Özellikle gençlerin kafasında itikadi konularla ilgili çözemedikleri birçok problem var, dersimiz ortaokulda bu problemlere cevap vermiyor ancak en azından lise için güncel meselelere değinmek hatta tartışma yapmak gerekiyor. Sure öğretiminde materyalimi değiştiriyorum ancak yine de birçok öğrencinin, velinin bu konuda hassasiyeti çok farklı. (K3)

3. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, Mersin ilinde görev yapan DKAB öğretmenlerinin din öğretimi sürecinde karşılaştıkları zorlukları ve bu zorluklara etki eden faktörleri, öğrencilerin zorlandıkları alanları ve öğretmenlerin baş etme yöntemlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, öğretmenlerin ders sürecinde en çok öğretmen yeterlilikleri, öğrenci ilgisizliği, materyal eksikliği, aile ilgisizliği, okul idaresinin desteği, fiziksel altyapı yetersizlikleri ve medyanın olumsuz etkileri gibi çok yönlü sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir.

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular literatürde yer alan çalışmalar bağlamında değerlendirilecektir. DKAB öğretmenlerinin büyük çoğunluğu din öğretimi sürecinde öğretmenin rolünü vurgulamışlar, din öğretimini zorlaştıran bir etken olarak öğretmenden kaynaklanan sorunlara işaret etmişler ve öğretmen yeterliklerinin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Literatürde de din öğretimi sürecinde öğretmenin önemine dikkat çeken pek çok çalışma yer almaktadır.¹³ Bu doğrultuda Aşıkoğlu, eğitimin dört temel unsurundan biri olarak öğretmenin rolüne vurgu yapmıştır ve öğretmenin gayreti sayesinde eğitimde meydana gelecek olumsuzluklar ortadan kaldırılabilir ya da uygun duruma getirilebilir.¹⁴

Öğretmenlerin din öğretimi sürecinde önem verdikleri bir diğer nokta materyal kullanımıdır. Materyaller her türlü görsel, işitsel, yazılı içerikleri kapsamakla beraber, ders kitapları öğretmenlerin en çok faydalandığı materyal olarak yerini almaktadır.¹⁵ Çalışmaya katkı sunan katılımcılardan üçü materyalleri faydalı ve yeterli bulurken, dört katılımcı bu görüşün tam aksini savunarak materyallerin yetersiz ve geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu noktada literatürde DKAB kitaplarını öğretmen görüşleri çerçevesinde inceleyen Çakan ve Karateke'nin çalışmasının neticesinde de öğretmenler arasında bu fikir

¹³ Niyazi Can, "Öğretmen ve Yöneticinin Etkililiğinin Öğretimdeki Rolü", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 13/13 (01 Nisan 1998), 55-69; Fatih Çınar, "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu.", *Journal of International Social Research* 9/46 (01 Ekim 2016), 493-513; Tuba Kurt, *Din Eğitimi Öğretmenlerinin Eğitim Alanındaki Uygulamalarının Eleştirel Pedagoji Bağlamında İncelenmesi* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024); Gülender Sevgi, *Akademisyenlerin Bakış Açısıyla Öğretmenlik Mesleği Tutum ve Değerler Yeterlik Alanının Din Eğitimi Bağlamında İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021); Hümeysra Nazlı Tan, "Din Öğretimi Sürecinde Öğretmenlerin Yeterliliklerine, İhtiyaçlarına ve Sosyo-Psikolojik Problemlerine Yönelik Bir Meta-sentez Çalışması", *Amasya İlahiyat Dergisi* 24 (30 Aralık 2024), 407-446; Zübeyde Yeşilbaş, *İlköğretim okullarında Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Derslerinde öğretmen tutumlarının öğrenci Ve Ders üzerindeki Etkileri* 2006.

¹⁴ Aşıkoğlu, "Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlilikleri (Türkiye Örneği)", 6-7.

¹⁵ Zeki Çakan - Tuncay Karateke, "Ortaokulda Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (30 Haziran 2021), 394; Mehmet Şahin, "Öğretim Materyallerinin Öğrenme-Öğretme Sürecindeki İşlevine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Analizi", *Kastamonu Eğitim Dergisi* 23/3 (2014), 1001.

ayrılığına rastlanmıştır.¹⁶ Katılımcılar ayrıca materyal kullanımına din öğretimi sürecinde karşılaştıkları zorluklarla baş etme yöntemlerinden biri olarak değinmektedirler. Farklı materyallerin kullanımının önemine vurgu yapmakta ve materyal kullanımının din öğretiminde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedirler. Alanyazında da bunu destekler nitelikte çalışmalar yer almaktadır. Deniz'in 2020 yılında gerçekleştirdiği çalışmada, din eğitiminde teknoloji ve çeşitli öğretim materyallerinin kullanıldığı derslerin, geleneksel yöntemlerle işlenen din derslerine kıyasla öğrencilerin akademik başarılarını ve öğrenmenin kalıcılığını anlamlı düzeyde artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.¹⁷ Şahin de Deniz'e benzer şekilde dijital materyallerin kullanımının öğrenci başarısı ve bilginin kalıcılığı üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasında Deniz ile aynı sonuçlara ulaşmıştır.¹⁸ Göv'ün çalışmasında da benzer sonuçlar ortaya konmuştur.¹⁹ Oyman da klasik yöntemlerin din eğitimi önünde engel teşkil ettiğini belirtmekte, çalışmasında kullanılabilecek farklı yöntem ve tekniklere yer vermektedir.²⁰

Öğretmenlerin okullardaki din öğretimi sürecinde çok önemli gördükleri bir diğer faktör de ailedir. Gerek öğretim sürecini değerlendirirken gerekse karşılaşılan zorlukları ifade ederken ve dahi çözüm önerilerinde sık sık aile ile ilgili durumlara işaret etmişler, ailenin din eğitimi sürecindeki önemine vurgu yapmışlardır. Öğretmenlerin din öğretimi sürecinde aileye yaptıkları vurgu, Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı ile açıklanabilir. Bandura'ya göre çocuklar yeni bilgi ve davranışları büyük ölçüde gözlem ve taklit yoluyla edinirler.²¹ Ebeveynin bir duruma verdiği tepkiyi model alan çocuk, benzer davranış kalıplarını geliştirebilmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin dini tutum ve alışkanlıklarının aile ortamında şekillenmesi, okulda yürütülen din öğretimini doğrudan etkilemekte; din öğretiminin yalnızca sınıf içi pedagojik süreçlerle değil, öğrencinin sosyal çevresiyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Nitekim din eğitiminde ailenin rolü önemli bir yere sahiptir. Çocuğun ilk eğitimi ve dolayısıyla din eğitimi de ailede başlar. Çocuk aileden gördüklerini doğru kabul ederek dini yaşantısının temellerini oluşturur.²² Ailenin çocukların din eğitimindeki yeri ve önemine dair literatürde çok fazla çalışma yer almaktadır.²³ Bir örnek vermek gerekirse Tamer

¹⁶ Çakan - Karateke, "Ortaokulda Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi".

¹⁷ Sultan Deniz, *Din Eğitiminde Teknoloji ve Materyal Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Öğrenmede Kalıcılığa Etkisi* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

¹⁸ Gülsüm Şahin, *Din Eğitiminde Dijital Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısına ve Kalıcılığına Etkisi (İmam Hatip Lisesi Örneği)* (Muş: Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

¹⁹ Ayşe Göv, *Din Eğitiminde Kullanılan Eğitsel Oyunların Öğrenci Başarısı ve Kalıcılığına Etkisi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

²⁰ Nihat Oyman, "Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem Ve Teknikler", *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2019), 121-135.

²¹ Albert Bandura, "Social Cognitive Theory of Mass Communication", *MEDIAPSYCHOLOGY*, (2001), 270.

²² Fatma Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlköğretim Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalleşmeye Etkisi* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 76.

²³ Detaylı bilgi için bkz. Fatma Altındal, *Ailelerin Ortaokul Çağındaki Çocuklarının Din Eğitiminde Karşılaştıkları Problemler (Antalya İli Örneği)* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023); Seval Çakır, *Bir Kurum Olarak Ailenin Din Eğitimi İşlevi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Fatih Çakmak, "Din Eğitiminde Program Geliştirme ve Aile Faktörü", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2013), 81-104; Saliha Çetin, *Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Ailede Din Eğitimi Açısından İncelenmesi (Malatya Örneği)* (Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024); Ahmet Çın, *İlk Çocukluk Döneminde Çocuğun Din Eğitimi ve Ailenin Din Eğitimine Etkisi (Diyarbakır Örneği)* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019); Süleyman Gümrükçüoğlu,

çalışmasının neticesinde, ahlak eğitiminin öncelikle ailede başlaması gerektiğini, aile bu sorumluluğu tam olarak yerine getirmediği takdirde okulda verilen ahlaki eğitimin yeterince etkili olamayacağını ifade etmiştir. Bu doğrultuda çocuğun ahlaki gelişiminde okul ve aile arasındaki iş birliği ve koordinasyonun büyük bir önem taşıdığını vurgulamıştır.²⁴ Özdemir ise, bireyin dinî kimliğinin oluşumunda başta anne-baba olmak üzere ailenin ve aile bireylerinin belirleyici bir rol oynadığını; ancak ailelerin çocuklarına din eğitimi verme noktasında yeterli donanıma sahip olmadıklarını ortaya koymuştur.²⁵ Bu bulgular ışığında, din öğretiminde karşılaşılan güçlüklerin yalnızca sınıf içi pedagojik uygulamalar, müfredat yapısı ya da öğretmen yeterlikleriyle açıklanamayacağı; öğrencinin aile ortamında edindiği dini ve ahlaki birikimle yakından ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

DKAB öğretmenlerinin din eğitimi sürecinde karşılaştıkları bir diğer faktör ise medya etkisidir. Katılımcılar medyada yer alan yanlış dini bilgilerin öğrencilerin din algısını şekillendirdiğini ve din eğitimi sürecinde aksaklıklara sebep olduğunu ifade etmişlerdir. Medyada yer alan dini temsillerin çoğu zaman eksik, çarpıtılmış ya da yüzeysel olması, öğrencilerin din derslerinde karşılaştıkları bilgiyle çelişkiler yaşamasına neden olabilmektedir. Öğrenciler, sosyal medya platformları ve dijital içeriklerde sıklıkla karşılaştıkları tartışmalı veya popülist dini yorumlardan etkilenmekte; bu durum hem öğrenme sürecinde kafa karışıklığına yol açmakta hem de öğretmen-öğrenci arasında güven temelli bir bilgi aktarımını zorlaştırmaktadır. Araştırma bulgularına ek olarak literatürde medyanın doğru kullanıldığında din eğitimine olumlu katkılar sunacağını belirten çalışmalar yer almaktadır.²⁶ Nitekim din eğitiminde medyanın kullanımına yönelik yapılan çalışmaların sonucu, medyanın bireylerin dini anlayışları üzerinde etkili olduğu yönündedir.²⁷ Öztürk ve Tosun'un araştırma bulgularına göre, sosyal medyada

“Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü”, *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi* 3/1 (2017), 39-60; Ömer Özdemir, “Ebeveynlere Göre Ailede Çocuğun Din Eğitimi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (2019), 313-344; Ömer Özdemir, *Ailenin, Çocuklarının Din Eğitimine Katkısı (İstanbul Örneği)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019); Fatma Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlköğretim Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalizasyona Etkisi* (İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

²⁴ Tamer, *Aile ve Din Eğitimi: İlköğretim Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalizasyona Etkisi*.

²⁵ Özdemir, *Ailenin, Çocuklarının Din Eğitimine Katkısı (İstanbul Örneği)*.

²⁶ Sümeyra Arıcan - Handan Arıcı, “Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), 1062-1106; Esma Arslan Parlak, *Din Eğitiminde Medya Okuryazarlığı* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024); Büşra Aydın, *Din Eğitiminde Medya Kullanımı* (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022); Betül Sena Bıçkıcıgil, *Sosyal Medya Üzerinden Din Eğitimi İmkânı* (Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023); Esra Ermiş Vural, *Medyadaki Dini İçerikli Yayınların Din Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022); Ayşe Işık, *Sosyal Medyadaki İslam ve Kadın Konulu İçeriklerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi: Youtube Örneği* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2025); Yunus Tüken, *Youtube’da Faaliyet Gösteren Dini İçerikli Kanallarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021); Ayşe Yalaza, *Din Eğitimi Bağlamında 14-18 Yaş Öğrencilerinin Dini İçerik Üreten Youtuberlarla İlgili Görüşleri* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

²⁷ Zehra Gelici, *Sırlara Vurgu Yapan Mistik Televizyon Programlarını Din Eğitimi Açısından Tahlili* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)); Ayşe Zışan Furat, *Yetişkinlerin Yaygın Din Eğitiminde Televizyonun Yeri ve Fonksiyonları (İstanbul Örneği) - Sır Dizileri ve Dini Programlar* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008); Recep Demir - Suat Cebeci, “4-6 Yaş Grubu Çocukların Çizgi Filmlerden Etkilenme Durumları”, *The Journal of Academic Social Science Studies* 3/67 (2024), 291-306.

dinle ilgili paylaşılan içerikler 12. sınıf öğrencilerinin dine ve dini yaşama bakış açılarını, ötekileştirme eğilimlerini, doğru dini bilgiye ulaşma süreçlerini ve sosyal medyada karşılaştıkları bilgileri doğrulama becerilerini etkilemektedir.²⁸

Öğrencilerin Tanrı tasavvuru, kader ve ölüm sonrası hayat gibi metafizik konularda zorlanmaları, din eğitiminde soyut ve aşkın kavramların bilişsel gelişim düzeyine uygun biçimde yapılandırılması gerektiğini vurgulayan literatürle örtüşmektedir. Şimşek ve Tosun'un çalışması, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) öğretmenlerinin özellikle ölüm, kaza ve kader gibi zorlu ve soyut konuların öğretiminde çeşitli güçlükler yaşadıklarını ve bu alanlarda rehberliğe ihtiyaç duyduklarını ortaya koymuştur.²⁹ Ayaydın, öğretmenlerin soyut konuları işlerken yapacağı her hatanın ya da vereceği yanlış bir cevabın öğrenci psikolojisi üzerinde ciddi olumsuz etkiler oluşturabileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle öğretmenlerin öğrencilerin gelişim dönemlerini, hangi konu ve kavramların hangi yaş düzeyinde anlaşılabilirliğini ve hangi tutum ya da davranışların DKAB dersine karşı olumsuz tutum geliştirmelerine yol açabileceğini iyi bilmeleri gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca DKAB öğretmenlerinin, öğrencilerin zihinsel gelişim özelliklerini ve özellikle ön ergenlik döneminin karakteristiklerini dikkate almalarının büyük önem taşıdığı; bu sayede hassas konularda verilecek cevapların daha tutarlı, bilinçli ve öğrenci gelişimine uygun olacağı sonucuna ulaşmıştır.³⁰

Araştırma bulguları bütüncül olarak değerlendirildiğinde, din öğretimi sürecinin yalnızca öğretmen ve öğrenci etkileşimiyle sınırlı olmadığı; aile yapısı, medya etkisi, okul yönetimi, fiziki imkânlar ve sınav odaklı eğitim sistemi gibi çok katmanlı faktörlerden etkilendiği görülmektedir. Bu durum, din eğitiminin bireysel, toplumsal ve kurumsal boyutları birlikte ele alınması gereken çok boyutlu bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcılar özellikle öğretmenin süreçteki belirleyici rolünü vurgulamış; pedagojik donanım ve güçlü iletişim becerilerinin dersin etkililiği açısından kritik olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte öğrenci ilgisinin düşüklüğü, konuların günlük yaşamla ilişkilendirilememesi, din dilinin kavranmasında yaşanan güçlükler ve metafizik içerikli kavramların anlaşılmasındaki zorluklar din öğretiminin etkililiğini azaltan başlıca etkenler arasında gösterilmiştir. Bu bulgular, literatürde soyut ve aşkın kavramların pedagojik olarak yapılandırılmasının önemine işaret eden çalışmalarla paralellik göstermektedir. Aile yapısının ve tutumlarının öğrencinin derse yaklaşımında belirleyici olduğu sıkça dile getirilmiş; ilgisiz ya da çelişkili aile tutumlarının öğrencilerin dini konularda ikilem yaşamalarına yol açtığı belirtilmiştir. Öte yandan öğretmenlerin rol model olma, materyal ve teknoloji kullanımını artırma gibi stratejilere başvurmaları, çağdaş ve öğrenci merkezli din eğitimi yaklaşımlarıyla örtüşmektedir. Genel olarak araştırma, din öğretiminde karşılaşılan sorunların bireysel yetersizliklerden ziyade yapısal ve çevresel etkenlerle ilişkili olduğunu ve çözümün ancak okul-aile-toplum iş birliğine dayalı bütüncül yaklaşımlarla mümkün olabileceğini göstermektedir.

Araştırma, din öğretiminin yalnızca öğretmen ve öğrenci etkileşimiyle sınırlı olmadığını; toplumsal, kültürel ve kurumsal birçok etkenin bu sürece doğrudan müdahil olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle din öğretiminin niteliğini artırmak için bazı somut adımlar atılmalıdır. Öncelikle DKAB öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitimler

²⁸ Fatma Dolunay Öztürk - Aybiçe Tosun, "Sosyal Medyada Yer Alan Dini İçerikler ve Din Eğitimi Üzerindeki Etkileri: Bir Alan Araştırması", *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/2 (2021), 610.

²⁹ Vahdeddin Şimşek - Cemal Tosun, "Zor Konuların Öğretiminde DKAB Öğretmeni: Ölüm Konusu Örneği", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (2022), 280.

³⁰ Nesrin Ayaydın, *Din Öğretiminde Soyut Kavramların Öğretilmesiyle İlgili Problemlerin İncelenmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 98.

sınıf yönetimi, metafizik konuların pedagojik aktarımı ve dijital medya okuryazarlığı alanlarında güçlendirilmelidir. Okul-aile iş birliğini artırmak amacıyla düzenli veli bilgilendirme seminerleri ve ortak etkinlikler planlanmalıdır. Okullarda din öğretimine uygun fiziksel alanlar oluşturulmalı ve mevcut imkânlar iyileştirilmelidir. Ders kitapları güncel toplumsal meseleleri içerecek biçimde gözden geçirilmeli, öğretmenlerin teknoloji temelli materyal geliştirmelerini destekleyecek dijital içerik havuzları hazırlanmalıdır.

Atıf Bilgisi:	Abuzar, Rabia – Tokgöz, Halime. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Öğretimini Zorlaştıran Faktörler: Mersin İli Örneği”. <i>Mersin İlahiyat Dergisi</i> 3 (2026), 18-37.
Geliş Tarihi:	05.01.2026
Kabul Tarihi:	06.03.2026
Değerlendirme:	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan:	25.11.2025 karar tarihli 315 karar sayılı etik kurul toplantısında "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Öğretimini Zorlaştıran Faktörler" başlıklı çalışmamız incelenmiş. Oy birliğiyle etik yönden uygun bulunmuştur.
Yazar Katkıları:	RA %50 – HT %50.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı – intihal.net
Etik Bildirim:	mersinilahiyatdergisi@mersin.edu.tr
Çıkar Çatışması:	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman:	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans:	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynakça

- Akbaba, Sırrı. "Eğitimde Motivasyon". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2010), 343-361.
- Altındal, Fatma. *Ailelerin Ortaokul Çağındaki Çocuklarının Din Eğitiminde Karşılaştıkları Problemler (Antalya İli Örneği)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Arıcan, Sümeyra - Arıcı, Handan. "Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2021), 1062-1106. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1020477>
- Arsan Parlak, Esmâ. *Din Eğitiminde Medya Okuryazarlığı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.
- Aşıkoğlu, Nevzat. "Din Öğretiminde Öğretmenin Rolü ve Din Dersi Öğretmeni Yeterlikleri (Türkiye Örneği)". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (2011), 5-13. <https://doi.org/10.18505/CUIFD.21154>
- Ayaydın, Nesrin. *Din Öğretiminde Soyut Kavramların Öğretilmesiyle İlgili Problemlerin İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Aydın, Büşra. *Din Eğitiminde Medya Kullanımı*. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Baltacı, Ali. "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme". *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (2018), 231-274.
- Bandura, Albert. "Social Cognitive Theory of Mass Communication". *MEDIAPSYCHOLOGY*, 265-299.
- Bıçkıcıgil, Betül Sena. *Sosyal Medya Üzerinden Din Eğitimi İmkânı*. Sivas: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Büyükoztürk, Şener vd. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 26. Basım, 2019.
- Can, Niyazi. "Öğretmen ve Yöneticinin Etkililiğinin Öğretimdeki Rolü". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* 13/13 (01 Nisan 1998), 55-69.
- Çakan, Zeki - Karateke, Tuncay. "Ortaokulda Okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (30 Haziran 2021), 393-415. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.908188>
- Çakır, Seval. *Bir Kurum Olarak Ailenin Din Eğitimi İşlevi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çakmak, Fatih. "Din Eğitiminde Program Geliştirme ve Aile Faktörü". *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (01 Mayıs 2013), 81-104.
- Çetin, Saliha. *Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Ailede Din Eğitimi Açısından İncelenmesi (Malatya Örneği)*. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Çın, Ahmet. *İlk Çocukluk Döneminde Çocuğun Din Eğitimi ve Ailenin Din Eğitimine Etkisi (Diyarbakır Örneği)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Çınar, Fatih. "Din Öğretiminde Öğretmen Yetiştirme Sorunu." *Journal of International Social Research* 9/46 (01 Ekim 2016), 493-513. <https://doi.org/10.17719/jisr.20164622617>

- Davoodi, Mohammad. *The Role of the Teacher in Religious Education*. Iran: Research Institute of Hawzah and University, 2019.
- Dearman, Carla C. - Alber, Sheila R. "The Changing Face of Education: Teachers Cope With Challenges Through Collaboration and Reflective Study". *The Reading Teacher* 58/7 (2005), 634-640. <https://doi.org/10.1598/RT.58.7.4>
- Demir, Recep - Cebeci, Suat. "4-6 Yaş Grubu Çocukların Çizgi Filmlerden Etkilenme Durumları". *The Journal of Academic Social Science Studies* 3/67 (2024), 291-306. <https://doi.org/10.9761/JASSS7552>
- Deniz, Sultan. *Din Eğitiminde Teknoloji ve Materyal Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Öğrenmede Kalıcılığa Etkisi*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Dias-Lacy, Samantha L. - Guirguis, Ruth V. "Challenges for New Teachers and Ways of Coping with Them". *Journal of Education and Learning* 6/3 (2017), 265-272.
- Doğru, Çetin - Sağlam, İsmail. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Din Eğitimi Faaliyetlerinde Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Nitel Bir Araştırma (İğdır İli Örneği)". *Dicle İlahiyat Dergisi* 26/2 (2024), 268-291. <https://doi.org/10.58852/dicd.1380773>
- Ermiş Vural, Esra. *Medyadaki Dini İçerikli Yayınların Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Furat, Ayşe Zişan. *Yetişkinlerin Yaygın Din Eğitiminde Televizyonun Yeri ve Fonksiyonları (İstanbul Örneği) - Sır Dizileri ve Dini Programlar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Gelici, Zehra. *Sırlara Vurgu Yapan Mistik Televizyon Programlarını Din Eğitimi Açısından Tahlili*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Gergin, Elif. *Mesleğe Yeni Başlayan Öğretmenlerin İlk Yıllarda Karşılaştığı Zorluklar ve Bu Zorluklarla Başa Çıkma Yolları*. İstanbul: Atatürk Eğitim Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Gök, Ramazan. *Kaynaştırma Eğitimi Öğrencisi Bulunan İlkokul Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf Yönetiminde Karşılaştıkları Zorluklar ve Bu Zorluklara Başa Çıkma Yöntemleri*. Antalya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi: Akdeniz Üniversitesi, Doktora Tezi, 2013.
- Göv, Ayşe. *Din Eğitiminde Kullanılan Eğitsel Oyunların Öğrenci Başarısı ve Kalıcılığına Etkisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Gümrükçüoğlu, Süleyman. "Çocuğun Din Eğitiminde Ailenin Rolü". *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi* 3/1 (01 Haziran 2017), 39-60. <https://doi.org/10.21798/kadem.20171301410>
- Işık, Ayşe. *Sosyal Medyadaki İslam ve Kadın Konulu İçeriklerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi: Youtube Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2025.
- İş, Engin - Atış, Muhsin. "Öğretmenlerin Karşılaştığı Güncel Sorunlar ve Bu Sorunların Mesleki Performanslarına Etkisi". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 72 (2024), 489-552. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1470413>
- Kurt, Tuba. *Din Eğitimi Öğretmenlerinin Eğitim Alanındaki Uygulamalarının Eleştirel Pedagoji Bağlamında İncelenmesi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.

- Munthe, Bangun vd. "The Role of the Teacher in Implementing Christian Religion Education in Growing Christian Faith for Early Age Children". *Jurnal Obsesi : Jurnal Pendidikan Anak Usia Dini* 7 (2023), 2641-2649. <https://doi.org/10.31004/obsesi.v7i3.4484>
- Oyman, Nihat. "Din Eğitiminin Önündeki Engeller Araştırması Bağlamında Yeni Yöntem ve Teknikler". *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2019), 121-135.
- Ökmen, Hasan - Karadaş, Halil. "Sınıf Yönetiminde Öğretmenlerin Karşılaştıkları Sorunların Kaynağına İlişkin Bir Analiz". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 24/1 (2025), 408-428. <https://doi.org/10.17755/esosder.1551945>
- Özdemir, Ömer. *Ailenin, Çocuklarının Din Eğitimine Katkısı (İstanbul Örneği)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Özdemir, Ömer. "Ebeveynlere Göre Ailede Çocuğun Din Eğitimi". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47/47 (25 Kasım 2019), 313-344.
- Öztürk, Fatma Dolunay - Tosun, Aybiçe. "Sosyal Medyada Yer Alan Dini İçerikler ve Din Eğitimi Üzerindeki Etkileri: Bir Alan Araştırması". *Tokat İlmîyat Dergisi* 9/2 (2021), 607-630. <https://doi.org/10.51450/ilmîyat.1009036>
- Pasaribu, Endang. "Religious Education Teacher Efforts to Build and Nurture Children's Morals: A Study of Mental Revolution of Junior High School Students". *AL-ISHLAH: Jurnal Pendidikan* 15 (2023). <https://doi.org/10.35445/alishlah.v15i4.2451>
- Sevgi, Gülender. *Akademisyenlerin Bakış Açısıyla Öğretmenlik Mesleği Tutum ve Değerler Yeterlik Alanının Din Eğitimi Bağlamında İncelenmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Şahin, Gülsüm. *Din Eğitiminde Dijital Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısına ve Kalıcılığına Etkisi (İmam Hatip Lisesi Örneği)*. Muş: Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Şahin, Mehmet. "Öğretim Materyallerinin Öğrenme-Öğretme Sürecindeki İşlevine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Analizi". *Kastamonu Eğitim Dergisi* 23/3 (2014), 995-1012.
- Şimşek, Vahdeddin - Tosun, Cemal. "Zor Konuların Öğretiminde DKAB Öğretmeni: Ölüm Konusu Örneği". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (2022), 274-310. <https://doi.org/10.35415/sirnakifd.1181130>
- Tamer, Fatma. *Aile ve Din Eğitimi: İlköğretim Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalizasyona Etkisi*. İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Tamer, Fatma. *Aile ve Din Eğitimi: İlköğretim Düzeyindeki Öğrencilere Verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Sosyalizasyona Etkisi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Tan, Hümeysra Nazlı. "Din Öğretimi Sürecinde Öğretmenlerin Yeterliliklerine, İhtiyaçlarına ve Sosyo-Psikolojik Problemlerine Yönelik Bir Meta-sentez Çalışması". *Amasya İlahiyat Dergisi* 24 (2024), 407-446. <https://doi.org/10.18498/amailad.1522389>
- Tüken, Yunus. *Youtube'da Faaliyet Gösteren Dini İçerikli Kanallarının Din Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Ültay, Eser vd. "Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi". *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2021), 188-201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>
- Vatansever Bayraktar, Hatice. "Sınıf Yönetiminde Öğrenci Motivasyonu ve Motivasyonu Etkileyen Etmenler". *Journal of Turkish Studies* 10/3 (2015), 1079-1100. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.7788>

Yalaza, Ayşe. *Din Eğitimi Bağlamında 14-18 Yaş Öğrencilerinin Dini İçerik Üreten Youtuberlarla İlgili Görüşleri*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.

Yeşilbaş, Zübeyde. *İlköğretim Okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Öğretmen Tutumlarının Öğrenci ve Ders üzerindeki Etkileri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.